

Kanslergadeforliget

Det historiske overblik side 202

Her er ideer til, hvordan kanonpunktet Kanslergadeforliget kan integreres i emner/temaer.

Emne: Da demokratiet holdt

Kanonpunktet Kanslergadeforliget kan indgå som et centralt aspekt af et emne om Danmark i 1930'erne, hvor den økonomiske krise – udløst af Wall Street krakket i 1929 – blev en udfordring for de demokratiske systemer i Europa. I det fascistiske Italien, fra 1933 det nazistiske Tyskland og det kommunistiske Sovjetunionen var der stærk fremgang. Derfor mente mange, at kun et ikkedemokratisk system var i stand til at overvinde den økonomiske krise. En række europæiske lande fik da også mere eller mindre autoritære styre i 1930'erne. Trods angreb fra både kommunistisk og fascistisk side holdt demokratiet i Danmark. De anti-demokratiske partier og bevægelser var højtråbende, men havde få tilhængere både i befolkningen og repræsentanter valgt ind i Rigsdagen. Der er næppe tvivl om, at Kanslergadeforliget var en afgørende stabiliserende faktor for demokratiet.

Situationen var ellers alvorlig nok i begyndelsen af 1933. Overenskomstperioden sluttende med udgangen af januar. Arbejdsgiverne havde afgivet lockoutvarsel mod 100.000 arbejdere for at gennemtvinge et krav om en sænkning af lønnen på 20 %. Deres argument var, at de ikke-organiserede arbejdsgivere betalte 30-40 % under tariffen. I et vinterhalvår hvor arbejdsløsheden var over 40 %, ville en lockout udløse en katastrofe. Også landbruget havde store økonomiske problemer. Landmændene krævede lettelse af rentebyrden og nedsættelse af skatten.

Endelig var der overvejelser om at sænke kronen for at øge eksporten. Men regeringen havde netop indgået en handelsaftale med Storbritannien. En devaluering ville gøre britiske varer dyrere i Danmark – og dermed reducere Storbritanniens eksport. Derfor risikerede man, at Storbritannien ville opsige handelsaftalen.

Den 29. januar mødtes forhandlere fra Venstre med repræsentanter fra regeringspartierne Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre i statsminister Staunings privatbolig i Kanslergade 10. Partierne nåede frem til et forlig, der omfattede følgende vigtige punkter:

- En devaluering af kronen over for det engelske pund på ca. 10 %. Det ville øge
- landbrugseksporten – og det var i Venstres interesse. Til gengæld gik Venstre med til en forlængelse af overenskomsterne og et forbud mod arbejdsstandsninger.
- Regeringen fik en kraftig forøgelse af statens tilskud til arbejdsløshedsunderstøttelse. Til gengæld blev Venstre lovet en lettelse af landbrugets renteforpligtigelser.
- For at få gang i hjulene blev der aftalt, at staten gav tilskud til håndværk, fiskeri og gartneri. Byggeri og anlægsvirksomhed skulle skubbes i gang med lån, og der skulle findes ordninger, der gavnede de økonomisk trængte landbrug.
- Der blev aftalt en gennemgribende socialreform (se side 202).

- De mange og store nye offentlige udgifter skulle finansieres gennem skatter og afgifter, der især blev pålagt de højeste indtægter.

I emnet kan bl.a. indgå:

- Dagliglivet i 1930'erne for arbejderfamilier og gårdmandsfamilier
- Det parlamentariske systems krisepolitik – udmøntningen af Kanslergadeforliget
- Antidemokratiske partier og bevægelser
- Danmarks forhold til udlandet – især til Tyskland

Kanslergadeforliget dannede skole for det såkaldte "samarbejdende folkestyre", hvor politikerne demonstrerede, at kriser kunne løses gennem samarbejde på tværs af regering og opposition. Siden har det været almindeligt at store forlig, som fx reformen af kommuner og af regioner i 2007 er gennemført på baggrund af brede forlig.

Tema: Fattige og udstødte

Socialloven af 1933 var et af de centrale elementer i Kanslergadeforliget. Kanonpunktet kan integreres i et tema om, hvordan samfundet, staten og de lokale myndigheder har behandlet mennesker, der ikke kunne klare sig selv. I temaet kan bl.a. følgende delemner indgå:

- Christian 2.s bylov fra 1522 med uddeling af tiggertegn
- Betleriforordningen af 1708, hvor den enevældige stat forsøgte at implementere et lokalt system til forsørgelse af de fattige, så de ikke var henvist til at tigge
- Regler for fattighjælp og vedtagelse af de fattiges forsørgelsesret i 1803
- 1820'erne: begrænsninger af de fattiges rettigheder
- 1849: Modtagere af fattighjælp mistede deres valgret, indtil de havde tilbagebetalt hjælpen.
- Omkring 1890: Første tiltag til en egentlig socialrådgivning med bl.a. fattigloven og alderdomspension af 1891.
- 1892: Loven om sygekasser
- 1907: Statstilskud til arbejdsløsheds-kasser
- 1933: Socialreform
- 1960'erne: en række nye sociale love, der har fået betegnelsen Den anden Socialreform
- 1973: Bistandsloven
- 1998: Bistandsloven afløses af et lovkompleks, hvor hovedvægten lægges på "hjælp til selvhjælp".

Materialer

Bøger:

Andersen, Marie Damsgaard m.fl.: *Tendenser i mellemkrigstiden – en undervisningsantologi*, Skoletjenesten 2008

Birkebæk, Per: *Stauning og kaos – Danmark i 30'erne*, Munksgaard 1990

Clasen, Gry: *Demokratiske øjeblikbilleder*, CDR-Forlag 2004

Dehn, Erik: *Kampen på skyggesiden. Om fattigdom i Danmark 1850-1990*, Gyldendal 1991

Ludvigsen, Peter: *Folkets århundrede*, Arbejdermuseet 1998

Links:

Denstoredanske.dk om Kanslergadeforliget:

http://www.denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_historie/Danmark_1849-1945/Kanslergadeforliget

Danmarkshistorien.dk om Kanslergadeforliget:

<http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/kanslergadeforliget-1933/>